

Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з державного управління (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019).

Спеціальність – 281.

Державне управління: удосконалення та розвиток. 2025. № 1.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2025.1.20>

УДК 351.74:343.8:342.9

М. О. Красій,

*к. ю. н., доцент, доцент кафедри публічного управління та адміністрування,
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу*

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0001-8752-7371>

Ю. Ю. Левконович,

*аспірант кафедри публічного управління та адміністрування,
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу*

ORCID ID <https://orcid.org/0009-0003-7573-4236>

РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПРОБАЦІЇ В УКРАЇНІ: ІНТЕГРАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ В ДЕРЖАВНУ ПОЛІТИКУ

M. Krasii,

PhD in Law, Associate Professor,

*Associate Professor of the Department of Public Management and Administration,
Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas*

Yu. Levkonovych,

*PhD student of the Department of Public Administration and Management,
Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas*

REFORMING THE PROBATION SYSTEM IN UKRAINE: INTEGRATION OF INTERNATIONAL EXPERIENCE INTO STATE POLICY

У статті досліджується питання реформування системи пробації в Україні як важливого кроку адаптації національної кримінальної юстиції до сучасних європейських і міжнародних стандартів. Пробація розглядається як інструмент гуманізації системи правосуддя, який дозволяє уникнути перевантаження пенітенціарної системи, знижує рівень рецидивної злочинності та сприяє реабілітації правопорушників. Аналізується міжнародний досвід, що довів ефективність цього інституту, та його застосування в умовах української правової системи.

Акцентовано увагу на ключових проблемах розвитку пробації в Україні, таких як недосконала правова база, обмежене фінансування, недостатня матеріально-технічна підтримка, низький рівень суспільної обізнаності та обмеженість професійної підготовки кадрів. Запропоновано розроблення національної моделі пробації, яка інтегрує найкращі практики міжнародного досвіду, враховуючи специфіку української правової системи.

Особливу увагу приділено перспективам удосконалення пробаційної системи шляхом запровадження новітніх реабілітаційних підходів, розширення мережі пробаційних центрів і формування позитивного суспільного сприйняття. Реалізація цих заходів сприятиме створенню ефективної, гуманної та сучасної системи правосуддя, що відповідає демократичним цінностям і міжнародним стандартам.

The article examines the issue of reforming the probation system in Ukraine as an important step in adapting the national criminal justice system to modern European and international standards. Probation is considered as a tool for humanizing the justice system, which allows avoiding overloading the penitentiary system, reduces the level of recidivism and promotes the rehabilitation of offenders. The international experience that has proven the effectiveness of this institution and its application in the conditions of the Ukrainian legal system is analyzed.

Particular attention is paid to the problems faced by the development of probation in Ukraine. Among them: imperfection of the legislative framework, lack

of proper funding, insufficient material and technical support of probation services, limited training of personnel and low level of public awareness of the importance of probation. The need to form a national probation model that would combine the best practices of international experience with taking into account the specifics of Ukrainian legislation and socio-cultural context is emphasized.

The article outlines the prospects for further development of the probation institution, which include the development of innovative rehabilitation approaches, the introduction of a system for monitoring the effectiveness of probation programs, the expansion of the network of probation centers, and educational work among the population to form a positive attitude towards probation.

It is determined that reforming the probation system is an important component of the European integration process of Ukraine and part of general reforms in criminal justice. The integration of international standards into state policy will ensure that Ukraine fulfills its international obligations, increase the efficiency of justice, and contribute to the formation of a humane, safe, and just society.

The results of the study indicate that the creation of a national probation model requires a comprehensive approach that covers legislative, organizational, financial, and social aspects. At the same time, the active implementation of probation in the face of modern challenges indicates Ukraine's readiness for democratic changes and the introduction of progressive approaches in criminal justice.

Ключові слова: *політика, пробація, міжнародний досвід, система, держава, суспільство, покарання, механізм, реформа, правосуддя.*

Keywords: *policy, probation, international experience, system, state, society, punishment, mechanism, reform, justice.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Реформування системи пробації в

Україні є важливим етапом адаптації національної кримінальної юстиції до сучасних європейських та міжнародних стандартів. Інститут пробації, як ефективна альтернатива традиційній системі кримінального покарання, довів свою дієвість у багатьох країнах світу, сприяючи гуманізації правосуддя, зменшенню рівня рецидивної злочинності та забезпеченню реабілітації правопорушників.

В Україні пробація є відносно новим інститутом, і її розвиток стикається з низкою проблем, серед яких: відсутність чіткої та завершеної правової бази, яка б повністю відповідала міжнародним стандартам; недостатнє фінансування та матеріально-технічна підтримка пробаційних служб; низький рівень суспільного усвідомлення значення пробації як дієвого інструменту запобігання повторним правопорушенням; обмеженість професійної підготовки кадрів пробаційних служб та відсутність сталої системи підвищення їхньої кваліфікації.

Важливим є розроблення національної моделі пробації, яка поєднає найкращі практики міжнародного досвіду з урахуванням специфіки української правової системи. Це дозволить забезпечити не лише відповідність системи пробації міжнародним стандартам, але й ефективне функціонування цього інституту в сучасних умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання реформування системи пробації в Україні активно досліджується вітчизняними науковцями, оскільки має важливе значення для побудови ефективної кримінальної юстиції, яка відповідає міжнародним стандартам. Зокрема, такі вчені, як Г. Аванесян, Р. Басенко, Р. Бундз, І. Гамбург, В. Коваленко, О. Мельник і С. Сімакова, досліджували сучасний стан та особливості впровадження пробації в Україні.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою цієї статті є аналіз сучасного стану системи пробації в Україні, виявлення ключових викликів та проблем, пов'язаних із її реформуванням, а також

визначення можливостей інтеграції міжнародного досвіду в національну політику.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Інтеграція України у світове та європейське політичне, правове і культурне середовище потребує від держави та суспільства вироблення нових підходів до вирішення багатьох економічних, соціальних проблем, до яких належить і запровадження служби пробації. Проблема створення національної моделі пробації в Україні залишається однією з найбільш актуальних і проблемних тем сучасної правової науки. На сьогодні пробація є невід'ємним елементом системи кримінальної юстиції багатьох країн і результатом демократичного розвитку суспільства, що доведено майже двохсотрічною історією розвитку пробації [1, с. 134]. Для України важливість запровадження пробаційної системи зумовлена не лише прагненням до адаптації міжнародного досвіду, але й внутрішніми соціальними викликами, такими як перевантаження пенітенціарної системи, відсутність дієвих механізмів ресоціалізації та значні витрати на утримання осіб, позбавлених волі.

Запровадження інституту пробації є вагомим шляхом гуманізації системи покарань, реальним шансом ресоціалізації, адаптації, покаяння і виправлення злочинця. Перспективи розвитку інституту пробації в Україні насамперед пов'язані з удосконаленням законодавчої та нормативно-правової бази його запровадження, розширенням мережі пробаційних центрів, просвітницько-рекламною та промоційною діяльністю щодо інституту пробації, заходами щодо легітимізації у суспільстві філософії пробації тощо. Головне завдання пробації – дозволити людині, що потрапила в пенітенціарну систему, повернутися до нормального життя. Це вимагає нових, інноваційних і гуманістичних підходів, їх успішної імплементації в правовий простір держави [2, с. 206-207].

Суспільно-правові реформи, зокрема, і в системі виконання покарань, розпочаті до повномасштабної агресії росії проти України, продовжують

реалізовуватися з метою удосконалення функціонування правового механізму держави. Для повноцінного здійснення євроінтеграційних процесів важлива реалізація принципу верховенства права, гуманізації підходів до запобігання та боротьби зі злочинністю, а також дотримання поваги до честі та гідності особи. Питання пробації актуальне для України в контексті узгодження загальнодержавної практики з міжнародними стандартами судочинства і виконання покарань. Зокрема, зазначені реформи мають проводитися відповідно до «Київської декларації щодо розширення можливостей попередження злочинів, кримінального правосуддя та верховенства права», за якою пріоритетним завданням держав є активне сприяння недопущенню та подолання практики призначення покарання лише або зазвичай у вигляді позбавлення волі, що дасть можливість уникнути постійного збільшення чисельності засуджених і зменшення кількості установ відбування покарань. Така практика може реалізовуватися через застосування альтернативних заходів, що не пов'язані з позбавленням волі як щодо попереднього ув'язнення, так і щодо ув'язнення після того, як вирок суду набуде законної сили [3]. Людська природа за своєю сутністю така, що особа прагне жити і розвиватися в соціумі, тому буде прагнути використати таку можливість, насамперед для власної користі. Якщо особа, щодо якої застосовано пробацію, за цей час вчиняє протиправну діяльність, то пробація скасовується і покаранням буде позбавлення волі на строк, встановлений законом і призначений судом. У сучасних воєнних реаліях нашої держави активна реалізація інституту пробації свідчить про те, що Україна ставить на перше місце основоположні права та свободи людини і громадянина, утверджуючи загальноцивілізаційні цінності людства [4, с. 39, 42]. Створення ефективної національної моделі пробації потребує чіткого законодавчого регулювання, підготовки кваліфікованих кадрів, широкої інформованості суспільства та інтеграції світових стандартів у практику роботи. Це дозволить Україні не лише виконати міжнародні зобов'язання, але й забезпечити ефективну та гуманну

систему правосуддя, яка відповідає потребам сучасного демократичного суспільства.

Як зазначають С. І. Сімакова та О. Г. Мельник, «щоб створити в Україні нову модель пробації, яка буде дієвим механізмом для нашої держави і зможе захистити суспільство від злочинних посягань, необхідно детально вивчити міжнародний досвід, провести аналогії, чим уникнути помилок, які, можливо, вже були допущені європейськими країнами, і на підставі комплексного аналізу розробити власну модель пробації» [5, с. 236]. Отже, хоча інститут пробації в Україні вже демонструє позитивні зрушення, його розвиток потребує комплексного підходу, який охоплюватиме організаційні, правові, фінансові та суспільні аспекти. Це дозволить не лише забезпечити дотримання міжнародних стандартів, але й сприяти формуванню гуманного, безпечного та справедливого суспільства.

Процес упровадження пробації в Україні – це надзвичайно важливий крок у напрямі євроінтеграції та побудови громадянського суспільства, де дотримуються прав людини; це більш цивілізований шлях, який довів свою ефективність в усьому світі саме з точки зору безпеки суспільства та запобігання вчиненню повторних правопорушень особами, які вже їх вчиняли. За допомогою проєктів, які сприяють впровадженню дієвої системи пробації в Україні, зокрема: Проєкту Євросоюзу PRAVO, Проєкту NORLAU (Норвегія), Проєкту MATRA (Нідерланди), Проєкту Ради Європи «Подальша підтримка пенітенціарної реформи в Україні», Проєкту EDGE (Канада), USAID та UNODC, наша країна перебуває на шляху до побудови власної досконалої моделі служби пробації як основного кроку назустріч світовим стандартам дотримання прав людини [1, с. 137]. Як стверджують фахівці, основною метою роботи міжнародних експертів в українському суспільстві є сприяння успішному впровадженню системи альтернативних видів покарань та пробації, а також підтримання впровадження в Україні пробації відповідно до міжнародно-правових стандартів прав людини, враховуючи міжнародний досвід, який довів свою ефективність в європейських країнах [5, с. 236].

Реформування системи пробації в Україні має базуватися на ґрунтовному аналізі міжнародного досвіду та нормативно-правових актів, які регулюють цю сферу. Для формування ефективної політики важливо здійснити класифікацію міжнародних стандартів і практик, які можуть бути адаптовані до національних умов. Варто розпочати з короткої класифікації міжнародних нормативно-правових актів, що регулюють основні аспекти функціонування служби пробації. Міжнародні нормативно-правові акти, основними серед яких є:

1. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 45/110 (Токійські правила, 1990 р.) визначає стандарти застосування заходів, не пов'язаних із тюремним ув'язненням. Документ акцентує увагу на забезпеченні дотримання прав людини, гуманного поводження з правопорушниками та інтеграції їх у суспільство.

2. Європейська Конвенція про нагляд за умовно засудженими або умовно звільненими правопорушниками (ETS № 51, 1964 р.) встановлює єдині підходи до здійснення нагляду за особами, які умовно звільнені, з метою їхньої реабілітації, профілактики повторної злочинності та сприяння ресоціалізації.

3. Пекінські правила (Мінімальні стандартні правила ООН щодо правосуддя стосовно неповнолітніх) спрямовані на врахування особливостей роботи з неповнолітніми правопорушниками. Вони підкреслюють важливість альтернативних заходів покарання та реабілітаційних програм.

4. Рекомендація CM/Rec(2010)1 Комітету Міністрів Ради Європи (Правила Ради Європи про пробацію) регламентує основні принципи організації пробації, включаючи оцінку ризиків і потреб, планування реабілітаційних програм, професійне навчання персоналу та взаємодію з громадами.

Останнім документом, який втілює європейські принципи пробації, стала Рекомендація № CM/(2010)1 Комітету Міністрів Ради Європи про Правила Ради Європи з пробації. Цими правилами пробація визначається, як система виконання у суспільстві покарань, призначених правопорушнику, що

включає коло заходів виховного впливу, таких як нагляд, контроль та надання допомоги, що мають на меті залучення засудженого до суспільного життя та забезпечення безпеки суспільства. Правила містять 17 принципів пробації, які є обов'язковими для країн – членів Ради Європи. Метою служби пробації є скорочення рецидивної злочинності шляхом встановлення позитивних взаємин з правопорушниками для здійснення контролю (включаючи нагляд у необхідних випадках), керівництва та надання їм допомоги, а також залучення до життя у суспільстві [6].

Інтеграція міжнародного досвіду в державну політику України у сфері пробації вимагає: розробки законодавства на основі вищезгаданих актів; впровадження сучасних реабілітаційних підходів; створення єдиної системи моніторингу ефективності пробаційних програм. Ці заходи сприятимуть підвищенню довіри громадян до системи правосуддя, зменшенню рівня рецидивної злочинності та забезпеченню соціальної адаптації правопорушників.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Реформування системи пробації в Україні є важливою складовою трансформації кримінальної юстиції у напрямі її гуманізації та відповідності міжнародним стандартам. Інтеграція найкращих практик світового досвіду у сфері пробації дозволяє не лише оптимізувати процес виконання покарань, але й сприяє ефективній соціальній реабілітації правопорушників, зниженню рецидивної злочинності та забезпеченню безпеки суспільства.

Україна, перебуваючи на шляху євроінтеграції, зобов'язана впроваджувати принципи верховенства права, поваги до прав людини та розвитку демократичного суспільства. Пробація, як альтернатива традиційному покаранню у вигляді позбавлення волі, відповідає цим завданням, оскільки базується на підходах, що враховують індивідуальні потреби правопорушників і потребують їх активного залучення до процесу ресоціалізації.

Однак розвиток пробаційної системи в Україні стикається з низкою викликів, таких як недосконалість правової бази, обмежене фінансування, недостатня матеріально-технічна підтримка та низький рівень суспільної обізнаності про переваги пробації. Подолання цих перешкод можливе через системний підхід, що включає законодавчі реформи, підвищення кваліфікації персоналу, впровадження новітніх реабілітаційних технологій і посилення міжнародного співробітництва.

Важливим завданням державної політики є створення національної моделі пробації, яка гармонійно поєднуватиме міжнародний досвід із національними особливостями. Це дозволить підвищити ефективність системи кримінальної юстиції, зміцнити довіру суспільства до правосуддя та зробити Україну більш прогресивною у сфері забезпечення прав і свобод людини.

Література

1. Гамбург І. А. Організаційно-правові засади функціонування пробації в Україні: концептуальні новації. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «право»*. 2021. № 1 (2). С. 134-139. DOI: 10.32342/2709-6408-2021-1-2-18
2. Басенко Р. О., Аванесян Г. М., Коваленко В. Ф. Інституціонування пробації в контексті гуманістичного та євроінтеграційного потенціалу правової системи України. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 5. С. 203-208. DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2021.5.33>
3. Кіотська декларація щодо розширення можливостей попередження злочинів, кримінального правосуддя та верховенства права: на шляху до виконання Програми сталого розвитку до 2030 року. URL: <http://surl.li/dpnmtv> (дата звернення 05.01.2025).
4. Бундз Р. Пробація в Україні: сучасний стан та особливості реалізації. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки». 2024. № 3 (43). С. 38-45. <http://doi.org/10.23939/law2024.43.038>

5. Сімакова С. І., Мельник О. Г. Пробація, як механізм міжнародного досвіду роботи із правопорушником. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 3. С. 235-237.

6. Рекомендація CM/Rec (2010)1 Комітету міністрів державам-членам про Правила Ради Європи про пробації. URL: <http://surl.li/dvjelw> (дата звернення 06.01.2025).

References

1. Hamburh, I. A. (2021), “Organizational and legal principles of probation in Ukraine: conceptual innovations”, *Visnyk universytetu imeni Alfreda Nobelia. Serii «pravo»*, vol. 1 (2), pp. 134-139.

2. Basenko, R. O., Avanesian, H. M. and Kovalenko V. F. (2021), “Institutionalization of probation in the context of the humanistic and European integration potential of the legal system of Ukraine”, *Pidpriumnytstvo, hospodarstvo i pravo*, vol. 5, pp. 203-208.

3. UN (2021), “Kyoto Declaration on Strengthening Crime Prevention, Criminal Justice and the Rule of Law: Towards the Implementation of the 2030 Agenda for Sustainable Development”, available at: <http://surl.li/dpnmtv>, (Accessed 5 January 2025).

4. Bundz, R. (2024), “Probation in Ukraine: current status and features of implementation”, *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politehnika»*. *Seriia: «Iurydychni nauky»*, vol. 3 (43), pp. 38-45.

5. Simakova, S. I. and Melnyk, O. H. (2019), “Probation as a mechanism of international experience in working with offenders”, *Yurydychni naukovyi elektronnyi zhurnal*, vol. 3, pp. 235-237.

6. Council of Europe (2010), “Recommendation CM/Rec (2010)1 of the Committee of Ministers to member states on the Council of Europe Probation Rules”, available at: <http://surl.li/dvjelw>, (Accessed 6 January 2025).

Стаття надійшла до редакції 09.01.2025 р.